

Passend onderwijs viert eerste verjaardag

Terwijl het op de meeste basisscholen inmiddels uitgestorven is vanwege de zomervakantie, viert de wet Passend onderwijs vandaag in alle stilte haar eerste verjaardag. Een wet die kinderen met een beperking meer kans moet geven in het regulier onderwijs. Maar ook een wet die in de aanloop voor

Wat houdt de wet passend onderwijs

in? Passend onderwijs heeft als doel meer leerlingen met speciale onderwijsbehoeften aan het reguliere onderwijs te laten deelnemen. Scholen hebben een zorgplicht voor iedere leerling die bij hen wordt aangemeld. Kunnen zij zelf niet de juiste zorg bieden, dan bepaalt het samenwerkingsverband waar het kind met zijn woonplaats onder valt, welke school dit wél kan. Dat kan ook een speciale school zijn. Scholen werken voor passend onderwijs samen in 77 samenwerkingsverbanden, die een beperkt budget te verdelen hebben.

veel onrust zorgde. 'Ik heb jaren geknokt om mijn kind op het speciaal onderwijs te krijgen!', riepen wanhopige ouders die vreesden dat hun kind teruggeplaatst zou worden naar de plek waar het ongelukkig was, gepest werd of niet mee kon komen. Zo'n vaart bleek het in de praktijk meestal niet te lopen. Het speciaal onderwijs blijft gewoon bestaan voor kinderen die dat nodig hebben. Maar er zijn wel veranderingen in gang gezet. De PO-Raad sprak met verschillende betrokkenen over de kansen die zij het afgelopen jaar gezien en gegrepen hebben.

Structuur is goed voor alle kinderen

Annelies Aanraad, leerkracht van groep 7 en 8 op openbare daltonschool Het Palet in Rucphen (West-Brabant) zag afgelopen jaar dat eigenlijk alle leerlingen meeprofitteerden van de extra structuur die ze moest

bieden voor Stijn, een leerling die 'terugkwam' van het speciaal onderwijs. „Bij mij in de klas verloopt iedere week volgens hetzelfde ritme,” vertelt ze. „Behalve de laatste weken, die stonden in het teken van het schoolkamp en de musical. Dan merk je direct het verschil, vooral bij een jongen als Stijn.”

Stijn krijgt het komende jaar elke dag een uur lang individuele ondersteuning van een onderwijsassistent bij het opstarten van de dag. „Dat klinkt veel, maar na afgelopen jaar weet ik dat het niet anders kan,” zegt Aanraad. „Je bent de hele dag met hem bezig, wat ten koste gaat van je aandacht voor de rest.” Ze vertelt dat Stijn heel veel vragen stelt en de neiging heeft te vluchten. „Aan het begin van het schooljaar zat hij op een dag wel zes keer twintig minuten op de wc.” Met de hulp van een ambulante begeleider en een speciaal klokje is Aanraad erin geslaagd zijn toiletbezoekjes terug te brengen tot vier minuten. Stijn krijgt nu elke dag vijf blokjes waarmee hij zelf zijn momenten mag kiezen. Dat gaat goed. Met een schriftje dat elke dag heen en weer gaat tussen school en thuis houden leerkracht en ouders elkaar op de hoogte. Al met al is het een zware klus om een leerling als Stijn in het reguliere onderwijs te laten meedraaien. „Het maakt dat ik vaak bekaft thuis kom.”

Zorgen over de plaats van Stijn in de groep heeft Aanraad niet. „Met zijn opvallende uiterlijk had hij makkelijk buiten de groep kunnen vallen, maar dat is niet gebeurd. Integendeel, alle leerlingen zijn dol op hem.” De omvang van de school, zo'n 70 leerlingen verdeeld over vier groepen, helpt zeker bij het scheppen van veiligheid. „Pestgedrag blijft hier niet onopgemerkt.” Maar ook de wekelijkse klassenvergadering die Aanraad met haar leerlingen voert haalt eventuele spanningen gauw uit de lucht.

Sociale vaardigheidstraining op school

„De grootste kans die ik het afgelopen jaar heb gepakt, is het doorgeven van kennis”, zegt Marie-Louise Courtens, ambulante begeleider op diverse basisscholen op de Veluwe. Als autismespecialist wordt zij vanuit Stichting Orthopedagogisch Centrum de Ambelt veel ingezet voor vragen op het gebied van sociaal-emotionele problematiek. „Ik begeleid zelf ook nog wel leerlingen, maar ik zie een groeiende behoefte aan co-teaching en train-de-trainer (samen lesgeven resp. de ander leren hoe hij iemand laat leren, red.). Op die manier krijgen leerkrachten en intern begeleiders zelf meer kennis van deze problematiek en leren ze hoe ze er mee om kunnen gaan. Voor een leerling met autisme is het ook prettig als zijn sociale vaardigheidstraining gewoon in de school door vertrouwde personen gegeven wordt. Maar dan moeten zij wel goed getraind zijn.”

Courtens geeft ook preventieve ambulante begeleiding. In zo'n traject probeert ze helder te krijgen wat een leerling precies nodig heeft: een stappenplan, een koptelefoon, een specifieke manier van instructie. Die positieve insteek past goed in passend onderwijs. Regelmatig mondt de preventieve begeleiding weliswaar alsnog uit in een diagnostiektraject, maar dan wel gericht op begrip en advies voor de begeleiding en niet op het verkrijgen van een stempeltje.

Ondanks dat Courtens zich erg welkom voelt op de scholen waar ze komt, is de toekomst voor veel ambulante begeleiders onzeker. Niet dat er geen behoefte is aan hun expertise, maar ze worden niet langer vanzelfsprekend bekostigd, zoals voorheen vanuit het speciaal onderwijs. Sommige samenwerkingsverbanden nemen de ambulante begeleiders in dienst, maar op andere plekken willen de samenwerkende scholen toch liever met het reguliere personeel proberen de leerlingen met speciale onderwijsbehoeften binnenboord te houden.

Zover is het voor Courtens gelukkig nog niet. Enthousiast vertelt zij over de integratieklas op één van de scholen waar ze komt, de Rehobothschool in Uddel. Daar krijgen leerlingen met alle soorten beperkingen samen les. „Die klas bestaat daar al 35 jaar, maar is een mooi voorbeeld van passend onderwijs, omdat de leerlingen toch naar een gewone school gaan. Dat is goed voor hun ontwikkeling en maakt bovendien het schakelen naar het reguliere onderwijs makkelijker.”

Flexibele plekken op speciaal onderwijs

Met de komst van passend onderwijs krijgen leerlingen met speciale onderwijsbehoeften inderdaad meer kansen op het regulier onderwijs, vindt ook de Gelderse schooldirecteur Claudia Pieters. Dat is voor haar personeel en de medeleerlingen nog wel wennen, vooral als het gaat om kinderen die agressief gedrag vertonen. Ze heeft het afgelopen schooljaar de nodige bezorgde ouders aan de lijn gehad. Maar door binnen het samenwerkingsverband goede afspraken te maken, bijvoorbeeld over een aantal flexibele plekken op het speciaal onderwijs, kun je ervoor zorgen dat er een snelle oplossing achter de hand is als het écht niet langer gaat. „De veiligheid op school moet je als directeur wel kunnen waarborgen. Vijf weken wachten op een toelaatbaarheidsverklaring voor het speciaal onderwijs is weliswaar een stuk sneller dan voorheen, maar kan nog steeds veel schade veroorzaken. De leerkracht raakt overbelast, ouders geagiteerd. Of je de leerling in deze periode nu op school laat komen of thuis houdt, de leerling ervaart zo'n fase hoe dan ook als een grote mislukking en daar moet je zo snel mogelijk een eind aan maken.”

Mooier zou het zijn als er in periodes van crisis een paar handen extra beschikbaar zouden zijn in de klas. „Iemand die even met de groep verder kan op het moment dat de leerkracht letterlijk haar handen vol heeft aan een leerling. Dat zou naar mijn idee veel uitplaatsingen (naar speciaal onderwijs, red.) kunnen voorkomen.”

'Je hebt de bureaucratie nu meer in eigen hand'

Dat het aanvragen van toelaatbaarheidsverklaringen sneller gaat is ook de ervaring van Pauline Kats, office manager van het samenwerkingsverband PO Zutphen e.o.. Vorig schooljaar werkte zij nog bij een indicatiekantoor dat voor heel Oost-Nederland de aanvragen voor speciaal onderwijs behandelde, zo'n vierduizend per jaar. „In de oude wet (Wet op de Expertisecentra, red.) ontkwam je niet aan bureaucratie. Een diagnose was leidend, moest na twee jaar opnieuw bevestigd worden en daarnaast waren er nog vier criteria waar informatie over moest worden aangeleverd. Dat kostte veel tijd. Nu wordt er meer op maat gekeken naar wat een kind op school nodig heeft en streeft het samenwerkingsverband naar zo min mogelijk bureaucratie. De lijnen zijn nu beduidend korter.”

Er is, zo blijkt uit alle gesprekken, nog steeds een aanzienlijke papierwinkel, maar als samenwerkingsverband heb je dat wel meer in eigen hand. Als voorbeeld geeft Kats de mogelijkheid om een toelaatbaarheidsverklaring af te geven voor de hele basisschoolperiode. Vooral bij ernstig meervoudig beperkte kinderen is het niet altijd nodig om vanuit het samenwerkingsverband telkens opnieuw de zorgzwaarte te heroverwegen.

Een ander verschil dat Kats heeft opgemerkt is dat ouders in een vroeger stadium betrokken worden als de leerkracht denkt dat een kind meer zorg nodig heeft op school. Andersom kunnen het ook de ouders zijn die dit aangeven. Of dit tot minder geschillen leidt valt niet goed te zeggen, gezien alle factoren die hierin meespelen als gevolg van de nieuwe wet. De PO-Raad blijft hier in haar berichtgeving daarom aandacht aan schenken.

Ouders die er echt niet uitkomen met school, kunnen een beroep doen op de Onderwijsconsulenten of zich melden bij de Geschillencommissie passend onderwijs. Dit gebeurt nog onvoldoende, zo bleek onlangs tijdens het algemeen overleg over passend onderwijs in de Tweede Kamer. De PO-Raad blijft in haar berichtgeving daarom aandacht schenken aan deze instanties.

Passende opvoeding en passende zorg

Astrid Ottenheim, directeur van samenwerkingsverband PO Noord-Kennemerland weet zeker dat oudergesprekken helpen. „Een vader van een leerling zei laatst heel treffend: 'Voor jullie is het misschien al vloed, maar voor ons is het nog eb'. Hij bedoelde dat de stappen die de school wilde zetten voor een speciale behandeling voor zijn kind hem overvielen. Zó erg was het toch nog allemaal niet?" Ottenheim is ervan overtuigd dat de leerkracht in de klas vaak al veel meer uitzonderingen voor een leerling maakt dan dat de ouders weten. Extra instructie, een maatje die de leerling helpt op school, net wat extra bedenktijd. „Met alle goede bedoelingen, of misschien wel deels onbewust, maar niet handig.”

Het samenwerkingsverband van Ottenheim is er als één van de eersten in Nederland in geslaagd om tot één loket te komen. Dat is geen fysiek loket, maar het betekent dat ongeacht waar een ouder zijn of haar zorg meldt -school, gemeente of zorgpartij-, de uitkomst voor het kind hetzelfde is: namelijk dat wat hij nodig heeft. „Passend onderwijs is voor ons óók passende opvoeding en passende zorg”, zegt Ottenheim. „We hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid.” Dat betekent in Noord-Kennemerland bijvoorbeeld ook dat het onderwijs in de zes gemeenten betrokken is bij de keuze welke zorg die gemeenten inkopen.

Voor iedere leerling met een speciale behoefte houdt het zorgteam van het samenwerkingsverband een groeidocument bij. Daarin leveren alle betrokken partijen hun bijdrage: natuurlijk de ouders, de leerkracht en de ib-er, maar ook bijvoorbeeld de mensen van het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs, jeugdhulp, leerlingvervoer en de leerplichtambtenaar van de gemeente. De context van

het kind is minstens zo belangrijk als zijn of haar cijfers. Met uitgebreid diagnostisch onderzoek heeft Ottenheim dan ook niet veel op. Liever ziet ze dat de tijd en energie geïnvesteerd wordt in handelingsgericht onderzoek in de klas: terwijl je met het kind aan het werk bent ontdekken hoe het leert. En dat vervolgens vastleggen, zodat anderen hier ook van profiteren. Dat geldt ook voor kinderen die hun dag doorbrengen in een zorgvoorziening. „Er valt altijd iets te leren!”

Op verzoek van de geïnterviewden zijn de namen van Stijn en Claudia Pieters gefingeerd.